

Vragen gesteld door de leden der Kamer, met de daarop door de regering gegeven antwoorden

119

Vragen van de leden **Van Raan, Wassenberg** en **Ouwehand** (allen PvdD) aan de Ministers van Economische Zaken en Klimaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over *de jaarlijkse milieuschade van ruim 37 miljard euro* (ingezonden 27 juni 2018).

Antwoord van Minister **Wiebes** (Economische Zaken en Klimaat), mede namens de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (ontvangen 2 oktober 2018). Zie ook Aanhangsel Handelingen, vergaderjaar 2017–2018, nr. 2803.

Vraag 1

Wat vindt u ervan dat Nederlandse bedrijven en consumenten jaarlijks ruim 37 miljard euro aan milieuschade veroorzaken?

Antwoord 1

Dergelijke cijfers tonen mede aan hoe belangrijk milieubeleid is.

Vraag 2

Erkent u dat met dit bedrag ook positieve bijdragen aan milieu en klimaat hadden kunnen worden gerealiseerd, bijvoorbeeld door de jaarlijkse kosten van de energietransitie te betalen (één tot drie procent van het BBP, oftewel 7 tot 21 miljard euro per jaar)?

Antwoord 2

Deze vergelijking gaat niet op. Het is niet zo dat uitgespaarde kosten voor milieuschade als middelen beschikbaar zouden komen voor energie- en/of klimaatbeleid.

Vraag 3

Waarom is er in de prijsbepaling van broeikasgassen uitgegaan van milieuprijzen die een schade toestaan van 2,5 tot 3 graden Celsius temperatuurstijging in 2050, terwijl het streefcijfer 1,5 graad Celsius is? Kunt u schatten hoeveel Nederland aan milieuschade veroorzaakt wanneer het streefcijfer van 1,5 graad Celsius gehanteerd wordt?

Antwoord 3

Deze keuze van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) sluit aan bij de door het PBL en het Centraal Planbureau (CPB) gebruikte Welvaart en Leefomgevingsscenario's.

In het rapport¹ geeft het PBL aan dat bij het rekenen met 1,5 graad Celsius opwarming het schadebedrag hoger zou uitvallen. Daarbij wordt echter geen concreet bedrag genoemd.

Vraag 4

Deelt u de mening dat de door het kabinet voorgenomen minimumprijs voor CO₂ van 18 euro per ton CO₂ in 2020 en 43 euro per ton CO₂ in 2030 veel te laag is in vergelijking met de minimumprijs voor CO₂ van 93 euro per ton CO₂ die het Planbureau voor de leefomgeving (PBL) hanteert om de klimaatdoelstelling van maximaal 2 graden Celsius opwarming te halen? Zo nee, kunt u dit toelichten?

Antwoord 4

Het betreft een minimumprijs. Deze prijs kan ook hoger uitvallen en richt zich overigens op elektriciteitsproducenten en niet de gehele ETS-sector. Bij het bepalen van deze prijs is mede rekening gehouden met de concurrentiepositie van de Nederlandse bedrijven en een gelijk Europees speelveld.

Vraag 5

Deelt u de mening van het PBL dat Nederland met de aanpak van milieuproblemen sinds de jaren «90 nog maar weinig resultaat heeft geboekt? Zo ja, welke consequenties verbindt u hieraan? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 5

Voor zover het klimaatbeleid betreft, zijn we er in geslaagd een absolute daling in de uitstoot van broeikasgassen te bewerkstelligen en een ontkoppling te realiseren tussen de uitstoot van broeikasgassen en de economische ontwikkeling. Ook voor veel andere milieuvraagstukken geldt dat we een aanzienlijke verbetering hebben gerealiseerd. De emissies van stikstofoxiden (NO_x) en fijnstof door het wegverkeer zijn sinds 1990 jaarlijks gedaald en zijn in 2016 meer dan 70% lager dan in 1990. Dit ondanks dat in 2016 het aantal voertuigkilometers 36% hoger is dan in 1990.

Vraag 6

Onderschrijft u de bevinding van het PBL dat verreweg de meeste door landbouw veroorzaakte milieuschade wordt veroorzaakt door de veeteelt? Zo nee, op basis van welke bronnen meent u dat het PBL ernaast zit?

Antwoord 6

Uit de berekeningen van het PBL blijkt dat de monetaire milieuschade in de landbouw vooral veroorzaakt wordt door de uitstoot van ammoniak en methaan en dat de uitstoot hiervan met name gerelateerd is aan de veehouderij.

Vraag 7, 8

Kent u de analyse van de voormalig VN-rapporteur voor het Recht op Voedsel, die stelt dat de prijs van ons eten in de supermarkt misleidend is, omdat we niet incalculeren wat het effect is op de leefomgeving en onze gezondheid, maar dat we die schade uiteindelijk alsnog betalen via de belasting? Deelt u deze visie? Zo nee, waarom niet? Kunt u op deze stelling reflecteren in het licht van de door het PBL berekende 6,5 miljard euro milieuschade die wordt veroorzaakt door de landbouw?

Kent u de analyse van de voormalig VN-rapporteur voor het Recht op Voedsel, die stelt dat we andere financiële prikkels nodig hebben, zoals het belasten van ongezond voedsel en het subsidiëren van duurzame landbouwproductie? Zo nee, waarom niet? Deelt u deze visie?

Zo nee, waarom niet? Kunt u op deze stelling reflecteren in het licht van de door het PBL berekende 6,5 miljard euro milieuschade die wordt veroorzaakt door de landbouw?

Antwoord 7, 8

Ja, ik ben op de hoogte van deze analyse van de VN-rapporteur.

---

¹ PBL, 2018. Monetaire milieuschade in Nederland

Het vraagstuk van de verborgen maatschappelijke kosten en onbetaalde of indirect betaalde rekeningen van de voedselproductie en -consumptie staat zowel in Nederland als internationaal steeds sterker in de belangstelling. De Minister van LNV verwijst in dit verband ook graag naar de brief over de accenten in het voedselbeleid, die u op 16 april jl. hebt ontvangen (Kamerstuk 31 532, nr. 193). Het onderwerp is ook meerdere keren in uw Kamer aan de orde gesteld. Over de exacte omvang van de externe kosten zijn de verschillende studies, die hier de afgelopen tijd over zijn verschenen, niet unaniem. Het PBL-rapport geeft ook aan dat onzekerheden over de berekeningen aanzienlijk zijn, onder andere vanwege verschillen in monetaire waardering. Het is van belang dat de maatschappelijke kosten en baten, maar ook waarden die worden gerealiseerd met de productie van voedsel, transparant en zichtbaar worden gemaakt. Het meerjarenprogramma dat mij voor ogen staat moet meer inzicht in de afwentelingsmechanismen opleveren, evenals wat voor informatie verschillende actoren nodig hebben om hun rol en verantwoordelijkheid beter te kunnen nemen. Ofwel: hoe kunnen we betrokken partijen stimuleren en in staat stellen om meer duurzame keuzes te maken, zodat er geen kosten meer worden afgewenteld. Dit is *true pricing* en is een belangrijke doel van het meerjarenprogramma True Pricing, dat de Minister van LNV de komende jaren wil laten uitvoeren. Wat de gezondheidskosten betreft, zet het kabinet stevig in op het stimuleren van de consumptie van gezonder en duurzaam voedsel. Ook bij de herziening van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) is het de inzet van het kabinet om de middelen, die uit het GLB in Nederland ter beschikking komen, meer te richten op de bijdrage aan de noodzakelijke verduurzaming van de landbouw en het realiseren van maatschappelijke doelen. In het streven naar *true pricing* zijn de volgende fundamentele vragen richtinggevend: 1. hoe hoog zijn de onbetaalde rekeningen c.q. de negatieve externe maatschappelijke effecten van producten (productgroepen); 2. hoe worden kosten in het systeem afgewenteld, wat zijn de mechanismen en 3. wat zijn kansrijke richtingen voor het ontwikkelen van *true pricing*; wat voor informatie hebben verschillende partijen (bedrijven, burgers en overheid) nodig om hun rol en verantwoordelijkheid beter te kunnen nemen? Er is de afgelopen jaren een groot aantal initiatieven en systemen ontwikkeld om meer zicht te kunnen krijgen en geven op externe maatschappelijke kosten en baten van het voedselsysteem. De stap van informatie naar gedragsverandering bij bedrijven en burgers gebeurt evenwel nog onvoldoende.

Vraag 9

Erkent u dat een daling van het aantal gehouden dieren in de landbouw zou bijdragen aan een daling van de uitstoot van ammoniak, methaan en lachgas? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 9

De emissies van ammoniak en methaan zijn gerelateerd aan het houden van dieren en daarmee ook aan het aantal gehouden dieren.

Vraag 10

Is de milieuschade van productieprocessen in het buitenland meegenomen (bijvoorbeeld sojaproductie voor de voeding van landbouwdieren)? Zo nee, kunt u schatten wat Nederland jaarlijks aan milieuschade veroorzaakt wanneer ook deze schade wordt meegenomen?

Antwoord 10

De milieuschade van productieprocessen in het buitenland is niet meegenomen. Er is veel informatie beschikbaar over de diversiteit en de omvang van de externe effecten (zoals klimaat en biodiversiteit) bij de productie van vlees, soja en palmolie voor het buitenland. Er zijn echter geen berekeningen bekend van geaggregeerde milieukosten die voortkomen uit het Nederlandse aandeel in de consumptie van deze producten.

Vraag 11

Kent u het bericht «Luchtvaart blijft achter bij beperken uitstoot» en het onderliggende rapport van ING? Deelt u de mening dat het onacceptabel is dat de luchtvaartsector achterblijft bij het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen per euro toegevoegde waarde? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 11

Ja, ik ben bekend met het genoemde bericht. Het feit dat de klimaatefficiëntie van de luchtvaart zich minder sterk ontwikkelt dan die van andere sectoren is geruime tijd bekend. Brandstof is een belangrijke kostenpost voor luchtvaartmaatschappijen. Daarom is decennia lang geïnvesteerd in brandstofefficiëntie. Het wordt steeds moeilijker (en kostbaarder) om verdere reductie van brandstofverbruik en emissies binnen de luchtvaart te realiseren. In andere economische sectoren is dat minder kostbaar. Dat is één van de redenen waarom luchtvaart voor vluchten binnen de EU onderdeel uitmaakt van het EU emissiehandelssysteem (ETS) en dat er per 2021 een mondiaal CO₂-compensatie en -reductiesysteem wordt ingevoerd (CORSIA). Dit stelt de luchtvaartsector in staat om rechten te kopen die (goedkopere) emissiereducties representeren van andere organisaties, veelal in andere sectoren. Daarnaast wordt blijvend geïnvesteerd in emissiereductie via technologische, operationele en infrastructurele maatregelen, als ook door de inzet van duurzame alternatieve brandstoffen.

Vraag 12

Erkent u de stelling van het PBL dat de emissieregistratie van de luchtvaart incompleet is doordat emissies boven de 3.000 voet niet worden meegenomen? Wat is uw inzet om deze onvolkomenheid recht te trekken? Deelt u de mening dat de uitstoot van de luchtvaart desalniettemin zorgwekkend is? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 12

Er zijn uiteenlopende manieren waarop de CO₂-emissies van de luchtvaart worden geregistreerd. Daarbij kunnen verschillende onderdelen van een vlucht worden meegenomen, en desgewenst de uitstoot van luchthavens. De keuze voor één van de methoden is afhankelijk van hetgeen inzichtelijk gemaakt moet worden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het onderscheid tussen emissies die nationaal dan wel internationaal plaatsvinden. Het is het vooral van belang dat verschillende informatiebronnen transparant zijn over hetgeen zij rapporteren.

Vraag 13, 14

Erkent u dat de enorme uitstoot van de luchtvaart wringt met het feit dat de luchtvaart niet is opgenomen in het Klimaatakkoord van Parijs, noch in het aanstaande Nederlandse Klimaatakkoord? Zo nee, waarom niet?

Erkent u dat de belangen van latere generaties worden geschaad door het uitblijven van klimaatvoortgang in de luchtvaartsector? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 13, 14

Ook de luchtvaartsector moet bijdragen aan het behalen van de klimaatdoelstellingen van Parijs. Afgesproken is dat de hiervoor noodzakelijke CO₂-emissiereductie wordt gerealiseerd via de VN-organisatie voor burgerluchtvaart (ICAO).

Voor wat betreft het Klimaatakkoord wordt aan de mobiliteitstafel gekeken hoe op nationaal niveau tot innovaties te komen en maatregelen te nemen om CO₂-emissies verder te reduceren. Tot slot werkt het kabinet aan een vliegbelasting, bij voorkeur op EU-niveau.

Vraag 15

Deelt u de mening dat financiële doorrekeningen van beleid pas waardevol kunnen zijn wanneer tenminste ook de negatieve externe effecten zoals de milieuschade worden meegenomen? Zo nee, waarom niet?

Kunt u schatten welke milieukosten microplastics met zich meebrengen? Zo nee, waarom niet?

Antwoord 15

Terecht moeten bij een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) de externe effecten zoals de milieuschade worden meegenomen. Dit is duidelijk vastgelegd in de algemene leidraad MKBA uit 2013. Financiële doorrekeningen die geen rekening houden met de maatschappelijke effecten van beleid dienen een ander doel: de directe financiële kosten en baten van een maatregel in beeld brengen.

Een algemene schatting van de milieukosten van microplastics is niet goed te geven. Het handboek milieuprijzen 2017 adviseert voor specifieke situaties op het gebied van toxiciteit geen gebruik te maken van milieuprijzen, maar onderzoek te doen naar verspreiding van toxische stoffen in het milieu, en de effecten op de menselijke gezondheid of de ecosysteemdiensten.